

Rysk schal från 1800-talets första hälft. Ur »Russische Tücher und Schals», Leningrad 1985.

Från redaktionen

Under 80-talet har det främst i USA och England pågått en livlig och omfattande diskussion som i stort sett har gått den skandinaviska kvinnoforskningen och feminismen förbi. Den handlar om den »vita» feminismens etnocentriska syn på andra kulturer och dess kvinnor. Sandra Harding t ex, har pekat på att erfarenheterna från den vita, välutbildade, heterosexuella, västerländska kvinnan med medelklassbakgrund, inte ensamt kan utgöra prototypen för »det kvinnliga» (se KVT 2-3/87). Michéle Barret och Mary McIntosh (1985) har i en uppmärksammas självkritik instämt i att vita feminister kommit att reproducera, snarare än utmana, dominerande rasistiska ideologier. Man har kvarhållit stereotypa bilder av de svarta och färgade och osynliggjort deras speciella verklighet och röst.

Också i Skandinavien har invandrarkvinnornas röst i stort sett förblivit ohörd. Invandrarkvinnor och deras familjer betraktas vanligen som problem. De ses som annorlunda, avvikande och kulturellt efterblivna. Men invandrarkvinnornas sociokulturella erfarenheter, förbundna med deras position på in-

vandrarsamhällets botten, präglas inte bara av kön och klass, utan framförallt av etnisk underordning.

Detta nummer av KVT fokuserar det som forskningen kallar »etnicitet», vilket är ett mångsidigt och svårdefinierbart begrepp. Detta hänger samman med etnicitetens komplexitet och föränderlighet. Till exempel kan man tala om etnicitet bland nationellt sammansatta grupper som till följd av invandring blivit en minoritet. Olika etniska grupper kan också av politiska skäl gå samman. Dessa skäl varierar beroende på den konkreta eller historiska situationen.

Med etnisk grupp avses som regel en kulturellt särpräglad folkgrupp med gemensam härstamning, ursprung och oftast språk och religion. Gruppens inbördes och utbördes »avgränsning» (ett problematiskt begrepp i sammanhanget) eller »bestämning» (som är beroende av vem som gör det) har vanligen diskuterats i termer av upplevelser av gemenskap, dvs socialt och kulturellt förhållningsätt i förhållande till vilka som är »vi» och »de».

Etnicitetens två grundläggande bestäm-

ningskriterier är för det första den kulturella samhörigheten, dvs att folkgrupper och dess medlemmar känner sig subjektivt höra samman i frågor om värderingar, normer och beteende (etnisk identitet). För det andra handlar det om bestämda strukturella förutsättningar, som t ex objektiva materiella villkor som genererar intressegemenskap, gemensam organisering och politisk handling. I samspelet mellan det strukturella och det kulturella kan etniciteten i varierande styrkegrad uttryckas med politiska, religiösa eller kulturella förtecken, beroende på vilken intresseplattform medlemmar i den etniska gruppen samlas kring. Etniciteten har därför ofta kallats situationsbunden, kontextuell, symbolisk mm. Om till exempel gemenskapsplattformen uppfattas i strukturella termer (som t ex »politiskt svart») kan resultatet bli tväretnisk identitetsbildning och organisering kring politiska solidariteter. Den gemensamma basen blir alltså igenkännande av likhet i erfarenheter av underordning och diskriminering förbundna med rasism.

Å andra sidan kan kulturell likhet verka som integrativ faktor för sociala grupper vilka befinner sig i olika strukturella situationer. Kulturen kan då verka symboliskt – genom tecken, myter osv – för gemenskap eller mot ett kollektivt uppfattat hot eller upplevd degradering. Här kan kulturell uppslutning kring religiös samhörighet tjäna som ett bra exempel.

Etnicitet är alltså ett komplext begrepp och det är viktigt att hålla fast vid dess komplexitet och inte låsa fast det i enkla förklaringsmodeller. I Sverige råder exempelvis en förhärskande fokusering på kulturella olikheter i synen på invandrare. Denna syn präglar både main-streamforskning och institutionella ideologier och praktiker. Missförhållanden på arbetsmarknaden, i utbildningssystemet och i »invandrarfamiljen» tenderar att bortförklaras som orsakade av kulturella olikheter och kulturella handikapp. Man »glömmer» alltså bort den strukturella dimensionen, vilket Wuokko Knocke diskuterar i sitt bidrag till detta nummer om invandrarkvinnor och arbetsmarknaden.

Detta förhållningssätt riskerar att bana väg för en ny form av rasism – kulturrasism –

som förklarar sociala olikheter främst som kulturell avvikelse. Nyrasismen är kulturell och fokuserar komplexa olikheter mellan kulturer snarare än de enkla biologiska skillnader som man förr talade om. Nyrasism är smidig och farlig, appellerar till populistiska missnöjesyttringar som förbinder främmande kulturer och kulturella skillnader med moraliskt sönderfall och samhällelig destabilisering – »De andras» närvaro utgör ett hot mot »vårt» levnadssätt. Detta visar hur viktigt det är med en alternativ syn på etnicitet, vilken måste utgå från etnicitet som social konstruktion, som uttryck för sociala spänningar i samhällets struktur förbundna med ras, klass och kön.

Invandrarkvinnornas särskilda problem är en realitet. Men tendensen till »kulturalistiska» förenklingar av problemen gör det viktigt att kritiskt granska debatten om invandrarkvinnorna, inte minst i kvinnoforskningen. Det är framförallt de svarta kvinnorna i USA och England som, med en systematisk kritik av den vita feminismens etnocentrism och osynliggörande av svarta kvinnors verklighet i rasismens skugga, lagt en grund för nytänkande i den feministiska debatten. Numera talar man om rasmässig och etnisk underordning som socialt kön, med svarta och invandrarkvinnor som längst nere och mest förtryckta. Men en ständig fokusering på underordningsaspekter och jämförelser med vita medelklasskvinnor, ger en ensidig skildring och befäster ett etnocentriskt perspektiv på svarta och invandrade kvinnor. Negativa eländesbeskrivningar, där de svarta och invandrade framstår som offer för kulturen, strukturen eller ödet, kan bidra till fortsatta stereotyper och en negativ självbild.

Philomena Essed visar i sin artikel hur komplex verkligheten i själva verket är. I analysen av en svart medelklasskvinnas åsikter om social framgång för sig själv och sina rasfränder, framstår det klart hur problematisk och motsägelsefull verklighetstolkningen kan bli, beroende på de skilda roller svarta kvinnor har som kvinnor, som svarta kvinnor, som försörjare, som hustrur och mödrar.

I Skandinavien har det inte förts någon systematisk diskussion om etnocentrismen i vår syn på invandrarkvinnor. Behovet av ett

värdighetsperspektiv, som ser invandrarkvinnornas kulturella bakgrund och livsform som en källa till motstånd och kulturellt nyskapande, är lika nödvändig här som på kontinenten. Historiska erfarenheter av motstånd och revolt spelar en roll här och nu, och om detta skriver Aleksandra Ålund i sin artikel, där hon också tar upp nya ungdomliga former för sociala rörelser. Dessa, tillsammans med en utveckling av transkulturella identiteter, symboliserar ofta motstånd mot sociokulturella åtskillnader, förtryck och utanförskap. Ungdomar tycks redan ha inlett dialoger, knutit vänskapsband och utvecklat gränsöverskridningar. Och inom kvinnoforskningen är detta

temanummer början till en dialog i syfte att utveckla förutsättningar för »a more robust politics of solidarity» (Sandra Harding, *The Science Question in Feminism*, 1986:196).

Detta nummer avslutas med en intervju med den franska psykoanalytikern och lingvisten Julia Kristeva, vars bok *Främlingar för oss själva* snart kommer ut på svenska. Hon understryker att människor måste lära sig att respektera skillnader, såväl könsmässiga som etniska. Men hon framhäver också vikten av reflektion över skillnaden: respekten för denna får inte innebära att individen inte får utvecklas och fullkomnas.